

ВОЛОДИМИР ЛУЧУК І СЕРБОЛУЖИЦЬКА ПОЕЗІЯ

(Невиголошена доповідь на V Науковому семінарі
з сорабістики, Львів, 30 березня 1993 р.)

Шановні пані і панове!

Цього разу на сорабістичному семінарі я виступаю з незвичайною для себе доповіддю. Незвичайною, очевидно, не з огляду на тему... Але як би там не було, коли вже підведена риска "між смертю і тим, що ми називаєм безсмертям", як писав колись Федеріко Гарсія Лорка, то це змушує нас, нас – по цей бік суцїх, властиво – не стільки змушує, як дає можливість – оглянути творчий шлях митця і визначити місце його в певному контексті.

Отож: Володимир Лучук і серболужицька поезія. Осмислення місця і ролі мого батька – Володимира Лучука – в історії українсько-лужицьких літературних зв'язків допоможе окреслити в загальних рисах цілу проблему, і саме в контексті українсько-лужицьких літературних взаємин я хотів би повести мову.

Як пригадую з розмов, зацікавлення серболужицькою літературою виникло в тата під впливом К.К.Трофимовича. На жаль, сам Кость Костьович вже не розкаже нам про початки творчої співпраці з моїм батьком у цій ділянці, я ж тільки розкажу те, що чув, так би мовити, краєм вуха, бо в родині спеціальної розмови на ту тему не було, а розпитуватись теж не було коли. Отож, орієнтовно в 1964 р., ще коли батько працював у журналі "Жовтень", в редакцію зайшов К.К. з матеріалом про лужицьких сербів. Під час бесіди вирішено було додати до статті ще вибір із серболужицької поезії XIX-XX ст. Так виникла ідея "Малої антології серболужицької поезії", що пізніше була опублікована в 4-ому номері "Жовтня" за 1965 р. Ініціативу К.К. і батька було відзначено скромно – наприкінці змісту зазначалося, що в підготовці "Малої антології серболужицької поезії" активну участь взяли (тоді ще) доцент кафедри слов'янської філології Львівського університету К.Трофимович і поет В.Лучук.

Така була перша серйозна публікація лужицької поезії на Україні. Можна навіть це підкреслити: адже до того часу – до 1965 року – українською мовою друковано було всього лиш декілька поезій.

серболужицьких поетів у перекладах Павла Грабовського (переклади, правда, досить часто передруковувані – з тієї простої причини, що Грабовський ходив у класиках нашої літератури), і крім його перекладів були друковані ще переклади деяких народних лужицьких пісень, виконані Леонідом Первомайським. Володимирові Лучуку в добірці "Малої антології" належало сім перекладів з тридцяти, які репрезентували шістьох авторів – згадаю їх: Ян Цесля, Ян Скала, Ян Лайнерт, Юрій Брезан, Юрій Кох і Кіто Лоренц. До перекладу серболужицької поезії батько залучив як метрів нашого перекладу, таких як Григорій Кочур і Дмитро Паламарчук, так і молодих тоді літераторів – скажімо, як перекладачі серболужицької поезії виступили тоді Микола Ільницький (знаний тепер літературознавець і літературний критик) та Ігор Калинець (поет, який, до слова кажучи, крім освоєння замолоду серболужицьких і білоруських поетів, а згодом і вірменського поета Наапета Кучака, до перекладів ніколи не звертався). Чому я так зупиняюсь на цьому моменті? З двох причин. По-перше, це була перша репрезентативна публікація серболужицької поезії як цілості, як процесу – тому-то її з повним правом і було названо "малою антологією". По-друге (і це хочу наголосити), Володимир Лучук не тільки сам ентузіастично перекладав лужицьких поетів, а й намагався залучити до цієї справи інших літераторів, а що не шкодував свого часу на невдячну працю готування підрядників, то й справа перекладу серболужицької поезії набирала ззовні масових форм (про залучення інших літераторів скажу ще кілька слів пізніше).

"Мала антологія" стала добрим початком у справі українсько-лужицьких поетичних контактів. І якби ще з лужицького боку був такий ентузіаст, як у нас – Володимир Лучук, то можна було б говорити про взаємозв'язки на належному поетичному рівні. Звичайно, я далекий від думки, щоб усе зводити до однієї постаті, але тільки тоді, коли вона є, тільки тоді й можливий ширший рух. Завжди мусить бути мотор, духовний центр. Отож, "мала антологія" своєю композицією передбачала створення ширшої – правдивої, сказати б – "Антології серболужицької поезії". І справді, вже 1971 року в Києві така антологія вийшла – маю на увазі книжку "Поезія лужицьких сербів", упорядниками якої, зрозуміло, були К.Трофимович і мій батько. Це видання, котре, здавалося б, постало зразу, без якихось попередніх спроб (одна публікація – не в рахубу), залишається і донині єдиною антологією лужицької поезії українською мовою.

Формально – те, що записано – вклад В.Лучука в цю антологію такий: крім упорядкування ще переклад 84 поетичних творів (усіх – 250) 23 авторів, якщо не рахувати народних пісень, причому такі автори, як Ян Богумер Мучінк, Гандрій Дучман, Ян Скала, Павол Кречмар, Ян Гейдушка, Ота Віцяз, Юрій Вінар і Кіто Лоренц – представлені тільки у перекладах Володимира Лучука.

Саме тут місце знову повернутися до залучення ширшого кола інтерпретаторів лужицької поезії: це були не тільки майстри перекладу або відомі літератори, але й такі, яких В.Лучук всіляко у творчому плані підтримував і не давав занепадати духом – серед них згадати б хоча Ярослава Січевлюка (переклади з Юрія Вуеша) та Євгена Осечкіна (переклади з Яна Цеслі), котрі, на жаль, пізніше так і не повернулися в літературу. Про залучення і підтримку при перекладі лужицької поезії – цю муравлину працю Володимира Лучука – не писав ніхто, але збереглися цікаві в цьому плані записи на власному екземплярі "Поезії лужицьких сербів" – автографи як авторів, так і перекладачів (а тато любив збирати автографи). Саме на основі цих принагідних фіксацій настрою, можна відтворити собі ту картину, точніше – ту атмосферу, яка передувала появі цієї антології.

Ось написи: "Людині – з великим серцем і талантом – Володимирові Лучуку з вдячністю за своє прізвище серед перекладачів цієї антології" – підписав 27 січня 1972 р. Іван Гнатюк свій переклад Зейлерового вірша "Сонце, воля"; "Дорогому Володимирові – з щирою вдячністю за його велику працю, котра вкладена в цю книгу" – поставив свій автограф Іван Чернецький 9 серпня 1971 р. в Лучеську (Луцьку – як бачимо, ця книжечка мандрувала часто з її власником) і дописав: "І якби не ти, Володьку, то й я би тутички не фігурував"; а Йосип Струцюк – навпроти своїх перекладів з Міхала Навки – коротко написав: "Ще б з японської і хінді!" – мовляв, і серболужицька, властиво, така ж екзотична для нас мова, як і ті – східні.

Якщо мова вже заходить про переклади В.Лучука з серболужицької, то попри самі переклади завжди варто не забувати і про такий аспект його діяльності, як організація перекладацької справи. Та що там багато говорити! Навіть я і мій брат Іван з легкої татової руки прилучились до перекладу серболужицької поезії. Ще коли я вчився на першому курсі університету, а мій брат – у десятому класі, в тата виник задум представити українською мовою поетичну

"династію" Навок – Міхала, його сина Антона, і сина Антона – Томаша. Щоб якось зберегти "династичність", тато переклав поезії Міхала Навки, я – як старший син – перекладав два віршики Антона Навки, а Іван – як молодший – перекладав вірші наймолодшого з Навок – Томаша. Переклади ці з'явилися друком – навіть у рубриці "Із світової поезії" – в журналі "Дніпро" (1981, № 6), правда, без підпису перекладачів, адже "династичність" модна була лише в металургів чи металістів, а в мистецьких колах виключалась. Тато знайшов дипломатичне вирішення цієї проблеми: передне слово до перекладної добірки було підписано хитро-мудро: "Передню замітку і переклади до друку підготував Володимир Лучук". Пізніше Іванові переклади з Томаша Навки – вже за підписом перекладача – друкувались і в журналі "Всесвіт", і в збірнику "Зелений Гарц" (Київ, 1985). До речі, в цьому ж збірнику було друковано вірші – в татовому перекладі – молодшого покоління лужицьких поетів – Бено Будара і Бенедикта Дирліха. Але перед тим була ще одна помітна публікація серболужицької літератури українською мовою – тепер без претензії на антологію, але все-таки антологічний принцип діяв і тут – маю на увазі публікацію в журналі "Всесвіт" (1982, № 2). Супровідну статтю про сучасний стан розвитку серболужицької літератури написали В.Моторний і К.Трофимович, а більшість перекладів цієї добірки здійснив В.Лучук.

Отже, в загальних рисах маємо таку картину перекладу серболужицької літератури за останні тридцять років (а саме в ці роки українсько-лужицькі літературні стосунки і набули свого розвитку і розмаху), в яких першу скрипку завжди грав Володимир Лучук: перше – "Мала антологія серболужицької поезії" (1965); друге – "Поезія лужицьких сербів" (1971); третє – публікація 1982 р. (у "Всесвіті") під умовною назвою "Сучасна серболужицька література". Це все, так би мовити, колективна праця.

Тепер варто згадати про деякі "сольні партії" Володимира Лучука в галузі перекладу із серболужицької поезії. Це, по-перше, його переклади з Кіто Лоренца: найбільша добірка друкована в середині 70-их років у "Всесвіті" (1974, № 3); взагалі-то стосунки – літературні й особисті – Володимира Лучука і Кіто Лоренца, їх взаємні переклади, кореспонденція – це окрема сторінка літературних контактів наших двох народів, і висвітлення цього аспекту варто відкласти на пізніше, бо він вимагає спеціального розгляду. Другий момент – це есей "Мандрівка в Лужицю" зі збірки "Навстріч" (Львів, 1984),

первісно друкований в журналі "Жовтень" (1981, № 4) під назвою "Десять днів у колі друзів" – мова йде про V фестиваль лужицької культури, який відбувся у травні 1980 р. у Будишині. Свій літературний репортаж про цю подію тато пересипав перекладами із серболужицьких поетів, а також власними оригінальними поетичними творами, написаними на лужицьку тему. І тут ми підійшли ще до одного посутнього моменту в творчій лабораторії В.Лучука: тема Лужиці присутня в його творчості не лише у вигляді перекладів, але вона виступає – що багато більше важить для самого поета – у власній його поезії і відіграє в ній помітну роль; можна навіть сказати – виняткову роль, як ні в одного іншого українського поета. Згадати б хоча такі поезії, як "Сад Мерчіна Новака-Нехорнського" чи "Віртова ніч", де лужицькі образи і реалії зустрічаємо на кожному кроці, але одночасно відчуваємо, що вони і нам не чужі.

Хочу виділити ще один – третій – аспект у діяльності В.Лучука, як перекладача із серболужицької: третій він – чи перший – це умовно, кажу так тільки для того, щоб якимось системно – чи схематично – висвітлити татову діяльність у цій ділянці. Отож: цей ще один аспект – це переклади творів серболужицької літератури, які адресовані дітям. Ще 1969 р. у Києві було видано збірку "Ластівка з Лужиці" – збірник антологічного плану серболужицької поезії для дітей. Упорядником, як можна здогадатись, був К.Трофимович, а перекладачем – В.Лучук. І вже тоді, більш як двадцять років тому, в тата виник задум тематичної антології художніх творів для дітей, що називалася б "Пташине весілля". Зреалізовано задум щойно 1990 р., і тоді ж цю працю було відзначено літературною премією "Домовіни" в Будишині.

Крім цього, я хотів би звернути увагу ще на один аспект, який на перший погляд не стосується перекладацької діяльності. Мова йде, сказати б, про "видавництво" Володимира Лучука – випуск у світ власними силами видань "авторефератного формату". Таких видань було зреалізовано декілька, але перше з них – пов'язане саме з лужицькою тематикою. Це збілочка, видана ще 1990 р., під заголовком "Ow klinč a brinč mi, ródna řeč!", приурочена до XII фестивалю лужицької культури, девізом якого були слова – "Міна Віткойц і ми". Кілька слів про це "гутенберзьке" видання. (До слова кажучи, не відомо, чи є воно в якійсь публічній бібліотеці – тут, у нас, чи в Лужиці, чи деінде, але думаю, що багато сорабістів мають її в себе, адже тато при кожній нагоді дарував свій "унікум"; зрештою, в

Лужиці все-таки воно є, бо ж була рецензія на нього в журналі "Rozhlad".) Отож: відкривалась збілочка переднім словом упорядника – Володимира Лучука, що його (слово) переклав верхньо-серболужицькою мовою Костянтин Трофимович (що й зазначено наприкінці тексту). Потім друковано два вірші Міни Віткойц в оригіналі, вірш Гандрія Зейлера "Za serbow" і вірш Бено Будара "Macerjam serbskim", обидва – з паралельними українськими перекладами (відповідно: Григорія Кочура і Володимира Лучука), три вірші Якуба Барта-Чішинського, а також вірші – Юрія Кешки (з паралельним перекладом німецькою мовою Кіто Лоренца), Юрія Брезана, Юрія Коха і Бенедикта Дирліха. Всі вірші дібрані тематично так, що вони розвивають тему, задану у віршах Міни Віткойц; зрозуміло, вірші її попередників – Зейлера і Барта – свідчать про глибокі корені цієї традиції. На закінчення видруковано вірш В. Лучука "Азбука" – українською мовою, – в якому розвиваються подібні ж мотиви. Добірка віршів пересипана – татовим звичаєм – висловлюваннями діячів лужицької культури про рідну мову.

Це було перше таке видання і здійснити його в умовах "примітивної поліграфії" міг лише такий ентузіаст, як Володимир Лучук. Заповідалося, що друге власне видання, пов'язане з Лужицею, вийде значно кращим – маю на увазі поліграфічний бік справи. Це мало би бути видання одного вірші Яна Лайнерта "Z tobi, brunu sугано..." з двома паралельними українськими інтерпретаціями – Оксани Сенатович і Володимира Лучука, і з додатком двох татовим поетичних "Лужицьких візій", котрі були написані в останній перед від'їздом до Києва день. І в той останній день, 23 вересня 1992 року, був скомпонований остаточний макет планованого видання – він так і залишився лежати на столі. Ліногравюри – портрет Яна Лайнерта і ще три офорти для кожної строфи з його вірша "З тобою, смуглий цигане..." – були виконані на замовлення тата ще на початку вересня (художник Соломія Лобода). Всі матеріали є готові – як тексти, так і графіка, – і я маю надію, що колись оця книжечка таки вийде у світ. А взагалі-то, це видання приурочене було до XIV фестивалю лужицької культури на тему "Природа в лужицькому письменстві", який був посвячений 100-річчю з дня народження Яна Лайнерта.

Закінчуючи, я хотів би ще раз провести пунктир у висвітленні запропонованої теми. По-перше, це – переклади серболужицької поезії, котрі одночасно пов'язуються з оригінальною поетичною творчістю Володимира Лучука. І цей зв'язок – це другий момент.

Третьє: переклади не тільки "дорослих", а й "дитячих" віршів. Далі: попри власну перекладацьку працю – залучення до перекладу з серболужицької й інших українських літераторів. Нарешті – видавнича діяльність – випуск книжечок з лужицькою тематикою. Крім того, очевидно, треба ще сказати про наукову роботу – виступи Володимира Лучука на різних форумах, його статті як наукового, так і популярного характеру. Все це неподільність, яку розкладається на складові частини тільки для того, щоб ясніше охопити весь комплекс українсько-лужицьких проблем, перепущених крізь творчість Володимира Лучука. Зрештою, це тільки перший крок, зрозуміло – не найперший, але надіюсь, що наступні будуть більш спеціалізовані, як то і годиться для наукових студій.

Дякую Вам за увагу!